

Forrás: Országgyűlés Hivatala

„NEM LEHETÜNK MARADÉKTALANUL ELÉGEDETTEK A RENDSZERVÁLTOZÁSSAL”

Interjú Kövér László házelnökkel

A rendszerváltozás meghatározó eseményeinek egyik fiatal, de már aktív résztvevőjeként ott volt az Ellenzéki Kerekasztal, majd a háromoldalú tárgyalások ülésein. Jó szívvel emlékezik az akkor történetekre, de hiányérzete van a rendszer-változás eredményei kapcsán. A témában indított sorozatunk első részében a Fidesz egyik alapítójával, a Parlament jelenlegi elnökével beszélgettünk.

Szöveg: Szőőr Ádám

Magyarországon idén a rendszerváltozás 25 éves évfordulójára is emlékezünk. Az akkori események megítélése már a fogalmak szintjén is jelentősen eltérő. Vannak, akik rendszerváltásnak, mások rendszerváltozásnak vagy rendszerváltoztatásnak nevezik mindazt, ami akkor történt. Ön melyik csoportba sorolja magát?

Ezek a látszólag szemantikai viták valóban végigkísérték a rendszerváltozás eseményeit és az azóta eltelt időszakot is. Mi akkor, a nyolcvanas évek végén, fiatalként túl nagy jelentőséget ezeknek a vitáknak nem tulajdonítottunk. Azonban ahogy telt az idő, én is kezdtem megérteni ennek a különbségtételnek a mélyebb tartalmát, ami nagyon fontos társadalomfilozófiai különbségekre mutat rá. Akik rendszerváltást szoktak emlegetni, valójában úgy gondolták, mindössze annyi a teendő, hogy a demokrácia feltételeit megteremtve, az első szabad választás után kiépítsük a jogállam és a piacgazdaság intézményes kereteit, és innen majd megy minden a maga útján. Akik rendszerváltozásról vagy rendszerváltoztatásról beszéltek, azok úgy gondolták, hogy ez nemcsak egy kívülről jövő, nélkülünk is működő folyamat, hanem ebben nekünk, magyaroknak is van szerepünk, rajtunk is múlik annak iránya. Olyan utat kell bejárni, amely korábban számunkra járhatlan volt. A '90-ben létrejövő Antall-kormány koncepciózusabb tagjai és mi, fiatal demokraták is egyre inkább úgy gondoltuk, hogy a politikai-gazdasági intézményrendszer átalakítása csak előfeltétele a társadalmi átalakulásnak vagy – nevezzük úgy – „visszapolgárosodásnak”. Akkor fejeződik be ez a folyamat, ha a magyar társadalom szerkezete, kulturális és vagyoni helyzete, mentalitása közelít ahhoz a szinthez, amelyet a szerencsésebb sorsú, nyugati államok polgárai már korábban el tudtak érni. Mindezt jól fejezte ki Csengey Dénesnek, a rendszerváltás egyik jelképes alakjának 1989. március 15-én elhangzott mondata: „Európába, de mindahányan!” A rendszerváltozás megítélése kapcsán is látható, hogy két nagyon különböző világról van szó. Bár mi ezt akkoriban nem tudatosítottuk magunkban, most már egyértelmű, hogy mindez hamar megmérgezte a politikai viszonyokat is. Az első pillanattól kezdve megbontotta az egységesnek látszó ellenzéket.

Ön nemrégiben azt nyilatkozta: a rendszerváltással az volt a baj, hogy alapvetően nem egy szerves belső fejlődés eredménye volt, hanem külső, külpolitikai tényezők hatására ment végbe.

Ezt most is így gondolom. Bár nyilván nem lett volna jó, ha megvárjuk azt a pillanatot, amikor a magyar társadalomban már annyi feszültség gyűlik össze, ami egy forradalmi állapotot idézett volna elő az országban. Hiszen az egyik nagy pozitívuma ennek az átalakulásnak éppen az volt, hogy nem hullott vēr az utcákon, szemben például Romániával. A vértelen forradalomhoz kellett persze azok a személyiségek is, mint például Gorbacsov, akik a világpolitikában a békésebb utakat keresték. A kommunizmus az a rendszer volt, amely a látszattal ellentétben soha nem tudta magát konszolidálni. Ez igaz még az ehhez legközelebb járó Kádár-rendszerre, az úgynevezett gulyáskommunizmus időszakára is. A nyolcvanas évek első felében, amikor mi még egyetemisták voltunk, már egyértelműen látszott, hogy a rendszernek kime-

rültek a tartalékai. Ezt mutatta a gazdasági válság, az életszínvonal csökkenése, és hogy mindezekre nem volt válasz az akkori politikai rendszer részéről. Mi sokat jártunk akkoriban Lengyelországban – 1987-ben például II. János Pál pápa látogatásakor is ott voltunk Orbán Viktorral, Áder Jánossal és Fellegi Tamással –, ahol ez a helyzet szintén jól látszott. Azonban azt is tapasztaltuk – némi-leg a magyar helyzettel ellenében –, hogy a lengyel társadalomnak már megvolt az a mentális-morális ereje, hogy le tudja vetni magáról a kommunista rendszer bélyegét. Láthattuk, érezhettük, hogy az egész társadalom demonstrált a rendszer ellen. Ez volt az, ami nálunk hiányzott. Itt nem volt az a forradalmi hangulat, az a tömeges hit és reményezés, hogy ennek a rendszernek tulajdonképpen már vége van. A társadalom egészéhez képest csupán egy szűk értelmiségi rétegnek volt ez a megérzése, és inkább a fiatalabb korosztály számára vált ez nyilvánvalóvá.

A rendszerváltozást követően az emberek azt tapasztalhatták, hogy az előző rendszerben szerepet vállalók, akár korábban vezető pozícióban lévő politikusok is mintha átmentették volna gazdasági és politikai hatalmukat, és a rendszerváltoztató pártok színeiben tündökölnék. Ha történt volna egyfajta elszámoltatás – mint ahogy erre volt példa Közép-Európában –, mennyire lett volna más az ezt követő időszak fejlődési üteme?

Kevés országban látom azt, hogy az emberek elégedettek lennének azzal, ahogyan a rendszerváltozás végbe ment. Voltak persze kivételek: a cseheknek például egy időre eltiltották a közügyektől azokat, akik az előző rendszerben pártfunkcionáriusok voltak. A lelkiismeretünk valószínűleg nyugodtabb lenne, de ettől nem lennénk sokkal előrébb a gazdasági-szociális kérdések megoldásában. Ez összefügg azzal, amire korábban már utaltunk, hogy nem egy belső, szerves fejlődés eredményeképpen történt meg a rendszerváltozás. Nem volt olyan kényszerítő erő, amely olyan nyomást tudott volna gyakorolni a demokratikus hatalomra, amely ezt a kérdést megoldotta volna. Antall József egykori miniszterelnök szavai jutnak eszembe: „Tetszett volna forradalmat csinálni.” (Állítólag ezzel vágott vissza Antall József az MDF-en belüli politikai ellenfeleinek, amikor azok elégedetlenséget fejeztek ki a rendszerváltoztató reformok túlságosan puha mivolta miatt – a szerk.)

Az 1988-ban megalakult Fidesz tagjaira, politikusaira hogyan tekintett a többi rendszerváltoztató erő? Mit lehetett akkoriban elérni a fiatalos lendülettel, a jó értelemben vett radikalizmussal?

A magyar politikai élet differenciáltságát úgy is tekinthetjük, mint egyfajta generációs rétegződést. Amíg az MDF politikusai elsősorban az '56-os generációt, az SZDSZ-esek pedig a '68-as nemzedéket képviselték, nekünk a nyolcvanas évek eleji lengyelországi történések adtak lökést. Azok az események ugyanis már építkeztek azokból a történelmi hagyományokból, tapasztalatokból, amelyek 1945 óta Közép-Kelet-Európa különböző társadalmi fölhalmoztak. Mi a nyolcvanas évek közepén, a szakkollégiumi mozgalom idején úgy gondoltuk, hogy a szabadság kis köreit kell létrehozni, működtetni, és ki kell szorítani onnan a pártállamot. Ezt minél jobban támogattuk, annál szűkebb lesz a pártállam jelenléte, és akkor kialakul egy olyan helyzet, hogy a diktatúrában is „normálisabban” lehet élni. Akkoriban az oroszok jelenléte miatt még mindenki félt egy radikálisabb megoldástól. A történelem azonban ritkán nyit olyan kapukat, amelyek nagyobb mozgásteret adnak. Ez a kapu egy idő

után be is csukódik, így fontos, hogy addig minél jobban használjuk ki a lehetőségeket. Természetesen nem kell a falnak rohanni, de addig kell menni, ameddig megtapasztaljuk a határokat. Ilyen értelemben voltunk mi radikálisabbak, mint a többiek. Egy ideig még az SZDSZ-nél is radikálisabbak, míg nem a szabad demokraták rájöttek arra, hogy második számú „nyugodt erőként” nem versenyezhetnek az MDF-fel, nekik a radikalizmusban rejlik a tartalékuk. Ez volt a négyigénes népszavazás.

Amelyet a Fidesz is támogatott.

A Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások eredményeképpen létrejövő megállapodást végül se a Fidesz, se az SZDSZ nem írta alá. Úgy véltük, hogy az Ellenzéki Kerekasztal – EKA – bizonyos értelemben feladta kiinduló álláspontját, és jelentős engedményeket tett. Ezt követően került sor az általunk is támogatott népszavazásra, amely eredményes volt.

Arról is beszélt nemrégiben, hogy ha nem lett volna Ellenzéki Kerekasztal, valószínűleg az önök sorsa is máshogy alakult volna. Akkor lehet, hogy most ön sem ülne ebben a székben?

Ez elég valószínű. Az EKA egy nagyon jó lehetőség volt arra, hogy a Fidesz vezető garnitúrája a nyilvánosság elé lépjen, és egy üde színfoltként szereplőjévé is váljon a folyamatoknak. Mondhatjuk úgy, hogy ezzel léptünk fel a nagypolitika színpadára. Igazán láthatóvá pedig 1989. június 16-án váltunk, Orbán Viktor ekkor mondta el beszédét Nagy Imre és társai újratemetésén. Egyébként amire jó érzésekkel tekintek vissza, az az EKA légköre volt. Vitákkal is terhelt, mégis félig-meddig euforikus hangulat jellemezte ezeket a találkozókat. Úgy éreztük, hogy valami fontos dolognak vagyunk a közvetlen cselekvő, alkotó részesei. Kihozta belőlünk a jobbik énünket. Sokat tanultunk az idősebbektől, de önbizalmat is szereztünk velük szemben, hiszen mi újszerűbb ismeretek birtokában voltunk. A vitákban így nem maradtunk alul, sőt partnereknek tekintettek bennünket. Fejti György vezetésével az MSZMP megpróbálta az ellenzéki szervezeteket megszítani, bennünket pedig illegitimnek tekinteni a tárgyalások során. Ekkor az MDF és SZDSZ képviselői minden hezitálás nélkül azt mondták, hogy szó sem lehet róla, csak velünk együtt hajlandóak tárgyalni. Ez jó érzés volt, sok személyes barátságot is kötöttünk.

A rendszerváltozáshoz két komoly reményt fűztek az emberek. Úgy gondolták, hogy hamarosan jobban fognak élni, és bíztak abban is, hogy az ellenzéki pártok összefogása sokáig kitart majd. Ebből a szempontból nem igazán nevezhető eredményesnek a rendszerváltozás.

Az ellenzéki szervezetek vezetőinek nem volt igazán koncepciójuk, forgatókönyvük, hogy mit is kell csinálni. Azt tudtuk, hogy mit nem akarunk, de hogy utána mi lesz, arra nem voltunk felkészülve. Ez nem azt jelenti, hogy szerényebb képességű emberek voltunk, mint a kommunisták, hanem mindez egy világhatalmi játszma részét alkotta. Az előző rendszer emberei már akkor elkezdték a gazdasági és egyéb pozíciók átmentését, amikor még igazán fel sem merült a rendszerváltozás lehetősége. A magyar emberek számára Ausztria volt a minta: mindent és egy-

ből lehetett kapni az üzletekben. Mi nyilván tudtuk, hogy gazdaságilag nagyon előtűnk járnak, és még a legoptimistábbak sem gondolták, hogy akár tíz-tizenöt év alatt le tudjuk dolgozni ezt a hátrányt. Ez azóta sem történt meg, sőt: a különbség sem sokat csökkent, tehát ilyen értelemben a rendszerváltozás reménye nem teljesült be. Ami pedig az ellenzéki összefogást illeti, mi a választások pillanatában is nagykoalíciót javasoltunk, mert azt mondtuk, hogy vannak olyan kérdések, amelyeket csak együttes erővel lehet megoldani. A később létrejött MDF–SZDSZ-paktum sajnos nem tartalmazott semmilyen konkrét megoldást a társadalmi kérdésekre. Miközben a négy év alatt állandó ideológiai csatákban használta el az erejét az MDF, a társadalmi és a gazdasági kérdések megoldására irányuló döntések jórészt liberális indíttatásúak voltak. Az MDF kormányzott, de sajnos valójában egy liberális társadalmi és gazdasági szemlélet jellemezte a folyamatokat.

2010 után fontosabb közjogi és szemléletbeli változások történtek az ország irányításában. Ismét kezdett felértékelődni az állam szerepe a gazdasági és a társadalmi folyamatokban. Ennek részeként az egységes közszolgálati képzés megvalósítására a parlament létrehozta a Nemzeti Közszolgálati Egyetemet. Elnök úr, hogyan értékeli mindezt?

Az a parttalan liberalizmus, amelyet 2010 előtt szinte megkérdőjelezni sem lehetett, áthatotta az egész állami politikát, benne a felsőoktatásra irányuló gondolkodást és cselekvést is. „Az állam rossz” doktrínájából egyenesen következett, hogy mindennek és mindenkinek totálisan „autonómnak” kell lennie, azaz a mindenkori kormányzati politikának az a kötelessége, hogy – lehetőleg minél bőkezűbben – finanszírozza a felsőoktatást a közpénzekből, de azok elköltésének társadalmi célszerűségét ne is firtassa. Miután eleve megkérdőjeleződött, hogy van-e egyáltalán „közjó”, pláne hogy ennek érvényesítésére az

állam hivatott-e, így annak megfogalmazása sem tartozott a politika kompetenciájába, hogy a nemzeti közösségnek perspektivikusan milyen tudásra, milyen képzettségű szakemberekre van szüksége. Ennek az öngyilkos szemléletmódnak az eredménye, hogy Magyarország 2010-re szinte az állam teljes működését tekintve a csőd szélére jutott. Az NKE létrehozása az állam szerepvállalásáról vallott gondolkodás normalizálásának az egyik legszebb és legfontosabb példája.

Kövér László

1959. december 29-én született Pápán. Nős, három felnőtt gyermek édesapja. 1986-ban, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett diplomát. 1983-ban a Jogász Társadalomtudományi Szakkollégium egyik alapítója, 1984–1988 között szenior, illetve nevelőtanár. 1984 és 1990 között a Századvég című társadalomelméleti folyóirat alapító szerkesztője. 1990 óta folyamatosan országgyűlési képviselő. Politikai pályájának kezdete a Fidesz 1988-as megalapításához köthető, a párt egyik alapítója. 1989-ben részt vett a magyarországi rendszerváltozás jelentős állomásának számító Ellenzéki Kerekasztal ülésein, illetve a háromoldalú politikai tárgyalásokon. 1988 októberében a párt országos választmányának tagjává, majd 1993-ban a párt egyik alelnökévé és így az elnökség tagjává választották. 2000. január 30. és 2001. május 5. között a párt elnöke. 2002 nyarán az országos választmány elnöke lett, ezt a tisztséget a mai napig viseli. 1998. július 8-tól 2000. május 3-ig a polgári titkoszolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter. 1990 és 1993, valamint 2002 és 2006 között az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának elnöke. 2010. augusztus 6-tól a Magyar Országgyűlés elnöke. 2014. május 6-án az Országgyűlés ismét elnökévé választotta.